

150 години от рождението на Херменегилд Шкорпил

През втората половина на 19 век във Високе Мито в семейство Шкорпил се раждат няколко забележителни личности, станали известни не само в родния си град и в Австро-Унгария, но и в Русия и България. Особено място в рода Шкорпил заемат петимата братя, посветили живота си на науката и музейното дело – Вацлав, Владислав, Йозеф, както и известните в България Херменегилд и Карел Шкорпил, считани за основоположници на българската археология. По повод 150-годишнината от рождението на Херменегилд Шкорпил представяме на вниманието на читателите статията на д-р Лудвик Скружни, уредник в градския музей в Челаковице.



ХЕРМЕНЕГИЛД ШКОРПИЛ – ЕДИН ОТ ОСНОВАТЕЛИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА АРХЕОЛОГИЯ (8. 2. 1858–25. 6. 1923)

Херменегилд Шкорпил е четвъртият от петте братя музейни деятели на семейство Шкорпил. След като завършва средно образование в Хрудим и реална гимназия в Пардубице, той продължава образованието си в Института по политехника в Прага, а така също учи „Природни науки“ със специализация „Минералогия и ентомология“ в университетите в Прага и Лайпциг.

След края на следването си, по искане на министъра на образованието в Източна Румелия Йоахим Груев, той заминава в Пловдив, за да помогне за изграждането на младото българско средно образование, както и да даде всички свои знания и умения в помощ на младата брат-

ска страна, освободена от турското робство през 1879 г. Веднага след пристигането си в Пловдив Херменегилд Шкорпил започва да събира материали за написването на учебник по география и геоложки карти на Южна България, като същевременно събира хербарий за училищната колекция, прави онтомологична и геологична колекция. Отделя внимание и на археологията, на карстовите явления, както и на всичко, което предизвиква интерес в широкия периметър на местата, където работи като преподавател. Сменя мястото на преподаване, за да опознае по-добре страната, която става неговата втора родина. Два пъти е преподавател в Пловдив (1880–1881 и 1894–1900), след това в Сливен (1881–1886), в София (1886–1894), в Русе (1900–1904) и във Варна (1904–1906). През своята 26-годишна учителска

дейност той преподава история на природознанието, зоология, ботаника, минералогия, география, химия, немски език, антропология, аритметика и чертане. Още през 1881 г. в Сливен издава малката книга „Някои бележки върху пловдивските води. Посвещава се на Комисията по снабдяване на водата в г. Пловдив“, а през 1882 г. в първия годишен отчет на Областната реална гимназия в Сливен за 1881/1882 г. пише книгата „Геологическа карта на Южна България“. Във втория годишник на гимназията през 1883 г. публикува „Едновременно море в околностите на Сливен“. През 1884 г. в Сливен основава дружество и музей. Същата година в България пристига по-малкият брат на Херменегилд – Карел Шкорпил, който работи заедно с него върху написването на учебник по география. Първото издание е под заглавието „География и ста-

тис-
тика на
Княжество
България за долните

и горните класове на гимназиите, въобще и за всички, които искат да се запознаят с Отечеството си“. През 1886 г. Херменегилд Шкорпил заминава за София, където работи заедно с класическия археолог – чеха Вацлав Добруски, по-късно директор на Националния музей в София, при систематичното изграждане на археологическата колекция на музея. През 1888 г. братята Херменегилд и Карел Шкорпилови издават първата книга от поредицата „Паметници из Българско“ със заглавие „Тракия“ (Сакар планина и околността ѝ). През 1895 г. братята Шкорпилови поставят скеле под релефа на мадарския конник, създават документация от фотографии и рисунки на релефа и трите надписа, Херменегилд отпечатва през 1896 г. статията „Първобитните люде в България“, както и студията „Доисторическите паметници Болгарии“ в протоколите на руския сборник „Записки Одесского общества истории и древностей XIX“. На чешки, френски, а впоследствие и на български език, двамата братя публикуват изследвания по спелеология в трактата „Кражски явления (подземни реки, пещери и извори)“. През 1898 г. в споменатата по-горе поредица „Паметници из Българско“ издават работата „Могили“ (Пловдив, 165 стр. със 70 изображения), в която представят информация за повече от 1000 могили на територията на България.

По време на дейността си в Русе през 1902 г. основава „Природоизпитателно дружество“ и прави описание на археологическата колекция, като заедно с брат си подава молба за създаването на музей. Тя

е одобрена и на 1 януари 1904 към реалната гимназия „Княз Борис“ е основан археологически музей. През 1904 г. Херменегилд Шкорпил отпътува от Русе за Варна, където заедно с брат си живее на улица, която след 1923 г. до 50-те години на XX в. носи името на Херменегилд Шкорпил (днес „Братя Шкорпил“). През 1906 г. братята Херменегилд и Карел Шкорпилови провеждат изследване на тракийската могила, от която султан Мурад II ръководи победната битка при Варна на 10 ноември 1444 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

В края на столетието решават да построят музей във Варна. Министерството на просвещението одобрява молбата на най-видните варненци за създаването на музей в града. Изработват устав и на 12 декември 1901 г. благодарение на тях се създава „Варненско археологическо дружество“, за чийто председател през 1905 г. е избран Херменегилд Шкорпил и този пост той заема до смъртта си през 1923 г. Музеят във Варна има археологически, историко-географски, художествен и етнографски отдел, архив и библиотека. Скоро е създаден и природонаучен отдел, в който систематично се допълват геологическа, ботаническа, ентомологическа, зоологическа и ихтиологическа колекция. Пенсионирият Херменегилд Шкорпил изцяло се посвещава на многостранната дейност на дружеството, на редакционна работа в „Годишен отчет на Варненско архе-

оло-
гическо
дружество“,
публикува, изнася

лекции, изследва и пропагандира. Статиите, писани в повечето случаи от двамата братя, съдържат съобщения за резултатите от археологическите изследвания на римски водопровод, римски бани, изследвания на предисторически сферични постройки на брега на езерото, на варненски могили, на пясъчния насип между Черно море и Варненското езеро.

Те изследват архивите, свързани с похода на полските и унгарските войски с чешките хусити, разположени в Словакия и познати като Искровци, които заедно с румънци, сърби, български доброволци и италианския флот участват в битката при Варна. В музея братята създават отдел, посветен на тази проблематика, и пишат няколко статии, от които най-обширната е „Владислав Варненчик 1444–1923“ (Варна, 1923, с карта).

Херменегилд Шкорпил е избран за кореспондент на Градския музей във Високо Мито (1889), кореспондент на Императорския археологически институт със седалища в Берлин, Рим и Атина, на Австрийския археологически институт във Виена, член на Природонаучното дружество в Петроград, на Руския археологически институт в Константинопол, на Археологическия институт в София. Херменегилд Шкорпил извършва изследване на подвижните Златни пясъци, на интересното природно явление, което е известно в Чехия като Zkamenelý les, а в България – като Побити камъни, на изворите на река Девня, организира изложби, от които значима е изложбата с название „Варна в картини“, към която издава и каталог. Изложбата съдържа

исторически карти, планове, рисунки и литографии, фотографии и акварели на чеха Индржих Кноб, запазени до днес в Музея на националното възрождение във Варна. От археологическите изследвания, в които активно участва Херменегилд Шкорпил, трябва да се спомене изследването на Аладжа манастир и християнските базилики от 4–6 век на Илан тепе и Джанавара тепе над селцето Джанавара, издигащо се над Варненското езеро. Херменегилд Шкорпил е погребан именно до основите на християнска базилика.

БЪЛГАРИЯ И ЧЕХИЯ ПОЧИТАТ ДЕЙНОСТТА НА БРАТЯТА ШКОРПИЛ

Бюстове на основателите на българската археология Херменегилд и Карел Шкорпил красят Археологическия музей във Варна, а техните ликове висят на стената в заседателната зала на същия музей. На дома, в който братята са живели, днес стои паметна плоча с надпис: „Тук живяха и работиха Херменегилд и Карел Шкорпил, основателите на българската археология“. От 28 октомври 1926 г. до 15 март 1939 г. на този адрес е и седалището на чехословашкото консулство, за чийто ръководител Карел Шкорпил е определен от президента Т. Г. Масарик. Поселището Фандакли, в чийто ареал Шкорпил изследват древния Ерит, е преименувано на Шкорпиловци. На всеки десет години Варна чества създадените от братята на археологическото дружество и музей в града, като издава по повод това събитие специален сборник. В родния град Високе

Мито е поставена паметна плоча на мястото на съборената семейна къща, на която пише: „На това място е стоял домът, в който се е родил Карел Шкорпил (1859–1944) и Херменегилд Шкорпил (1858–1923) – основатели на българската археология“. На празничното откриване на паметната плоча на 1 май 1985 г. присъстват Константин Трошев – председател на Дружеството за българо-чехословашко приятелство, кметът на Шкорпиловци Йордан Иванов и журналистката Христина Стоева.

През 1999 г. по повод 140 години от рождението на Карел Шкорпил във Варна, в рамките на „Лятна научна среща Варна '99“, е организирана конференция на тема „Културната интеграция между чехи и българи в европейската традиция“. Представените доклади са публикувани в сборник. През 2001 г. по повод 100 годишнината на Регионалния музей във Варна споменатата институция издава справочника „Варненски музей 1906–2006“ със статии за основаването на музея, за неговите създатели и известни строители, както и за музеите, които възникват от първоначалния музей – Археологическият, Ентографският, Музеят на Възраждането, Музеят на новата история на Варна, Защитената местност „Побити камъни“, Къщата-музей „Георги Велев“ и Реставрационното ателие. През 2006 г., когато във Варна си припомнят стогодишнината

от създаването на музея, а във Високе Мито – 135 години от създаването на музея.

В чешкия град Регионалният музей издава сборник със заглавие „Красив живот живяха, красива работа имаха“, посветен на осемте братя и сестри Шкорпилови с библиография на трудовете на музейните дейци от семейството. В 15 годишник на Източнечешкия исторически сборник (Пардубице 2006, с. 185–237) е писано за Владислав Вацлав Шкорпил, под печат е втори сборник на университета в Пардубице (2007) със статии за професор Херменегилд Шкорпил, а в третия годишник на същия сборник е дадена за печат статия за проф. Карел Шкорпил. Константин Карагеоргиев тази година представи във Варна своя филм за основателите на българската археология „Братя Шкорпилови“, който бе излъчен и по чешката телевизия.

ОСТАНАЛИТЕ БРАТЯ ОТ ФАМИЛИЯТА ШКОРПИЛ

Братята Шкорпил се раждат в семейството на чехите Вацлав Шкорпил старши (1826–1903) и Анна Иречкова (1829–1897) – сестра на културния историк Йозеф Иречек (1825–1888) и леля на Йозеф Константин Иречек (1854–1918). И двамата са родени в град Високе Мито и сключват брак на 8 май 1849 г. в храма „Благовещение“ в Книржов във Високо Мито. Между 1850 и 1871 година в дома им, запазен до 1968 г., когато е бил съборен, на ъгъла на улиците „Апатицка“ (днес „Братя Шкорпилови“) и „Катержинска“ (днес „Св. Чех“) им се раждат тринайсет деца, от които

преживяват осем – седем момчета и едно момиче – Вероника.

ВАЦЛАВ ШКОРПИЛ МЛАДШИ **(28. 9. 1851–25. 3. 1924)**

Най-големият от оживелите новородени е Вацлав Шкорпил младши. Той поема семейната търговия със стъкла за прозорци, художествени стъklarски изделия, огледала и рамки, но от детска възраст проявява интерес към миналото на града и областта, в която живее. Затова не е изненада, че през 1871 г., когато общинският съветник във Високе Мито, мелничарят Карел Рихтер основава музейна зала в една от стаите на старото кметство, Вацлав заедно

с братя си Владислав и четиринадесетгодишния Йозеф е ревностен събирач на археологически, исторически и други предмети в колекцията на музея. Когато

от 1884 г. за целите на музея започва да се ползва реконструираната кула на Врацлавската градска порта, Вацлав и брат му Йозеф са сред главните инициатори. Той е активен сътрудник на музея, а след смъртта на първия му уредник, учителя Йозеф Шима, заема неговата длъжност (1907–1924). Вацлав Шкорпил е инициатор на откупването на дома на Зденка Шемберова – дъщеря на професора по чешки език и литература във Виенския университет, за целите на музея. След нейната кончина организира реконструкция на сградата, която и до днес е седалище на музея. На 3 май 1914 г. открива експозиция в нея. Публикува статии върху историята на региона и литературната история.

ВЛАДИСЛАВ ШКОРПИЛ **(5. 11. 1853–27. 12. 1918)**

Владислав Шкорпил завършва класическа филология в Пражкия университет и Семинара по русистика в Лайпциг, а след завършването на



следването си заминава за Русия, където след положените изпити работи първоначално в основно училище в Ялта, а след това

преподава в гимназия в град Керч. През годините 1901–1918 е уредник на Държавния музей за старини, основан през 1862 г. Извършва систематично спасително археологическо изследване на древното селище Пантикапайон, намиращо се на територията на Керч, като публикува резултатите от изследването си на страниците на периодичните издания. Владислав Шкорпил представя и по-стари археологически предмети, съхранявани в музея, като допълва вещо обстоятелствата по тяхното откриване.

ЙОЗЕФ ШКОРПИЛ **(28. 7. 1856–15. 3. 1931)**

Третият от братята, Йозеф Шкорпил не постига целите си с висше образование, а благодарение на училището на живота. Той постъпва на работа при строителя Франтишек Схморанз. След обучението работи в проектантско бюро последователно във Виена и Прага, където от 1875 до 1878 г. слуша курсовете на проф. Пецолд във Висшето техническо училище. Чичо му Херменегилд Иречек, натоварен от императора да осигури успешното представяне на страните от империята на световното изложение в Париж от 1878 г., определя

Йозеф като асистент на чешкия павилион на изложението. Със задачата си по инсталирането, представянето и демонтирането Йозеф се справя успешно, а в Париж се завързва приятелства с чешки творци като Войтех Хинаис, Вацлав Брожек и Ярослав Чермак, живеещи там. В двореца на княгиня Трубска се запознава с влиятелни личности от руския царски двор и решава да предприеме пътуване до Русия, където се надява да следва архитектура. Следването не се получава, тъй като му липсва матура. Връща се в родината си и постъпва в проектантското бюро на архитектите Султанов и Новиков. Запознава се с галерията и музея на Петроград и Москва, а пет години по-късно се връща в родния си град Високо Мито, където се ангажира с изграждането на музейната експозиция в кулата на Врацлавската порта. През 1886

г. приема предложението да построи – от проекта до експозицията – Художествено-промишления музей в Пилзен. Изработва проекта за сградата, след това изкупува експонати за колекцията от европейски антиквариати и през 1913 г. прави експозицията обществено достъпна. Ръководи музея до 1922 г.

Текст: Лудвик Скружни, превод от чешки: Добромир Григоров, снимки: архив



Д-р Лудвик Скружни е един от най-големите чешки изследователи на историческата и археологическата дейност на известната в България фамилия Шкорпил. Той живее в тихия и красив квартал на Прага „Клановице“ и е сред ревностните пропагандатори в своята страна на всичко българско. Роден на 10 март 1937 г. в Прага.

Завършва археология в университета в Бърно. Работи като археолог в Източночешкия музей в Пардубице, в Средночешкия музей в Ростоки и в Института по етнография на тогавашната Чехословашка академия на науките. Във Високо мито попада на богата сбирка с материали за семейство Шкорпил, която по-късно ще се окаже изключително ценна находка за изследователската му дейност. Етнографията е втората специалност, която го привлича още от университета. През 1989 г. се връща към музейната работа, а от 1992 г. е уредник в градския музей в Челаковице.